

NAJSTARSZE CMĘTARZE

Najstarsze gnieźnieńskie cmentarze to zapisana karta historii Polski i Wielkopolski. Nagrobne tablice uczestników walk o niepodległość Polski to dowód na wyniesione z domów rodzinnych umiłowanie Ojczyzny. To jednocześnie tęsknota za Rzeczpospolitą i gotowość do poświęcenia dla Polski tego co najcenniejsze, własnego życia.

Najdłuższa Wojna Nowoczesnej Europy na cmentarzu św. Krzyża i cmentarzu św. Piotra i Pawła w Gnieźnie

Okres zaborów to szczególny czas w historii Polski. Dokonany w 1795 roku III rozbiór I Rzeczypospolitej między Prusy, Austrię i Rosję na 123 lata wymazał nasz kraj z mapy ówczesnego świata. Na zajętych terenach, każdy z zaborców, prowadził w stosunku do Polaków swoją bardziej lub mniej agresywną politykę. Nowi polscy poddani najpierw króla, a później cesarza Prus przez niemal cały ten czas spotykali się z gwałtownymi próbami wynarodowienia. Systemowo prowadzona, szczególnie w okresie kulturkampf, germanizacja zmusiła naszych dziadków do wypracowania innych metod samoobrony. Walka ta nazwana została Najdłuższą Wojną Nowoczesnej Europy. Była to wojna o rząd polskich dusz, które dzięki patriotycznemu wychowaniu w rodzinnych domach nie uległy niemieckiej pokusie i wskrzesiły w 1918 i 1919 roku wolną i niepodległą Polskę.

Na wielkopolskich i kujawskich nekropoliach spoczywają po dziś dzień tysiące bardziej lub mniej zapomnianych uczestników tej wojny. Także na gnieźnieńskich cmentarzach św. Krzyża i św. św. Piotra i Pawła są mogiły, które świadczą o aktywnej walce mieszkańców naszego miasta o zachowanie polskości.

W Gnieźnie znajdują się cztery cmentarze. Dwa najstarsze, to cmentarz przy kościele pw. św. Krzyża założony w 1804 roku, oraz cmentarz rozlokowany wokół kościoła św. św. Piotra i Pawła, a powstały w roku 1829. Pozostałe to cmentarz pracowników i pacjentów Szpitala Nerwowo i Psychicznie Chorych zwany Dziekanką założony w 1894 roku, zamknięty w 1972 roku, ponownie otwarty w 2000 roku. Oraz najmłodszy, cmentarz przy dzisiejszej ul. Witkowskiej, który założony został po roku 1910 staraniem proboszcza parafii pw. Św. Trójcy ks. Jana Kammera. Wszystkie wymienione i użytkowane cmentarze są wyznaniowe. Miasto Gniezno nie posiada cmentarza komunalnego. Na terenie cmentarza przy ul. Witkowskiej wyznaczono w roku 1960 kwaterę dla osób bezwyznaniowych.

Cmentarz św. św. Piotra i Pawła, cmentarz św. Krzyża oraz cmentarz przy ul. Witkowskiej mają charakter międzyparafialny, obsługują wszystkie zlokalizowane na terenie miasta parafie katolickie. Ostatni, cmentarz tak zwanej Dziekanki, przypisany został w chwili ponownego otwarcia do parafii pod wezwaniem bł. Michała Kozala.

Cmentarz św. Krzyża

W 1179 roku na terenie dzisiejszego cmentarza św. Krzyża wybudowany został pierwszy drewniany kościół, fundowany przez Przeclawa kanonika gnieźnieńskiego. Pieczę nad świątynią sprawował zakon bożogrobców, także wokół świątyni rozlokowany został niewielki cmentarzyk. Na przełomie XVIII i XIX wieku, teren po południowej stronie kościoła przeznaczony został na cmentarz ewangelicki. Cmentarz ten koegzystował z założonym w 1804 roku na pozostałym terenie wokół kościoła cmentarzem katolickim. Ta część podzielona została na trzy równe części między parafie św. Trójcy, św. Wawrzyńca i św. Michała.

Przed 1829 rokiem cmentarz okazał się niewystarczający i decyzją bp. Marcina Siemieńskiego założono wokół kościoła św. św. Piotra i Pawła nową nekropolię. Przeniesienie części pochówków pozwoliło na dalsze użytkowanie cmentarza. Katolicy i ewangelicy wspólnie, choć z wyraźnym podziałem, współdzielili ten cmentarz aż do roku 1887. Wtedy właśnie gmina ewangelicka odsprzedała swoją część parafii św. Michała. Ewangelicy założyli swój cmentarz, na działce zakupionej na początku XIX wieku, przy dzisiejszej ul. Jana III Sobieskiego. Aktualnie cmentarz ten nie istnieje, zlikwidowany został po 1947 roku.

Możemy zatem uznać, że cmentarz przy kościele św. Krzyża stał się cmentarzem w pełni katolickim. W latach 1895, 1912 oraz 1932-1933 cmentarz był powiększany. Ostatni znaczący wzrost powierzchni cmentarza nastąpił w 1978 roku. Na przełomie lat 70 i 80 XX wieku część cmentarza od strony ul. Żuławy została zlikwidowana, aby zrobić miejsce dla budowanej dzisiejszej Trasy Zjazdu Gnieźnieńskiego. Kilkaset grobów przeniesiono na część powiększonego kilka lat wcześniej cmentarza.

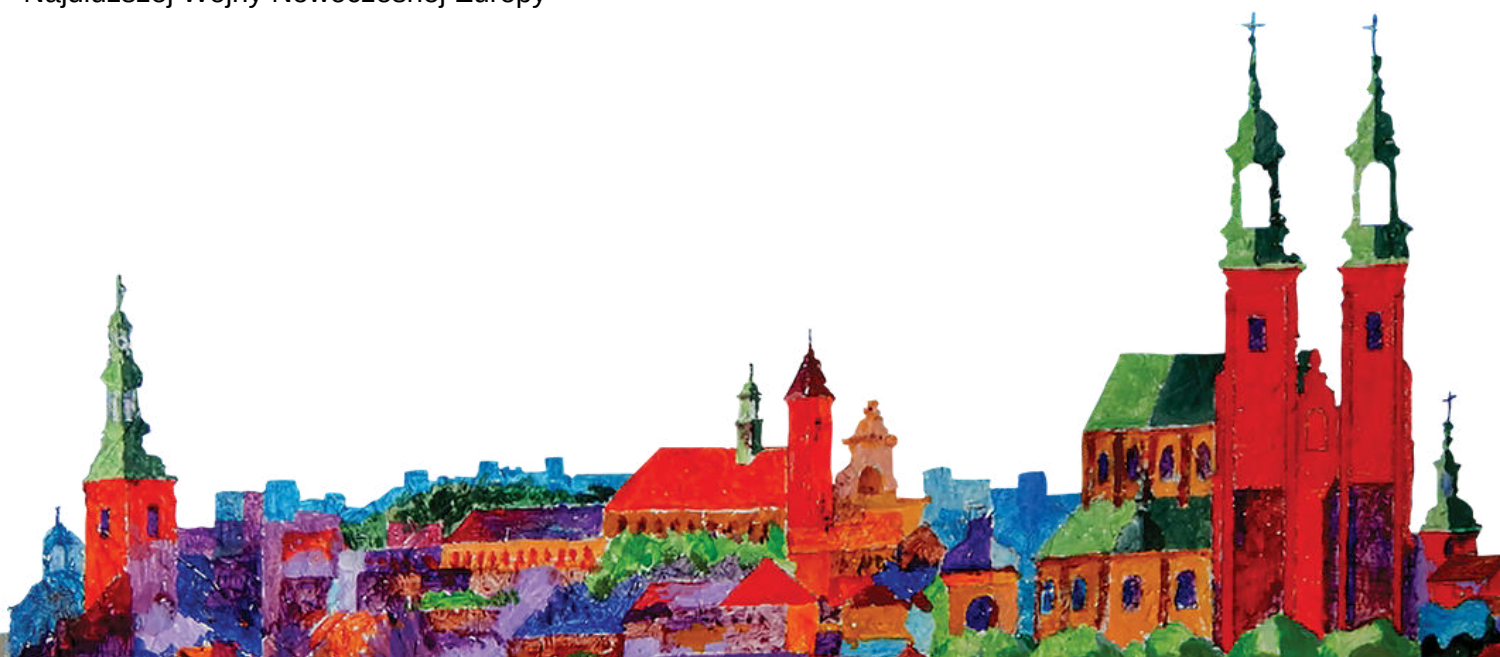

Cmentarz, św. św. Piotra i Pawła, przy ul. Kłeckoskiej, powstał prawdopodobnie wraz z budową kościoła w XIII wieku. Nekropolia znajduje się na wzgórzu nazywanym Zajezierzem, oraz Piotrowem, która to nazwa pochodzi od wezwania kościoła. Pierwotna świątynia była drewniana i spłonęła w 1616 roku. Kościół odbudowano przed rokiem 1669, kiedy to został konsekrowany. Dzięki staraniom ks. Stanisława Trelińskiego i ks. Tomasza Załuskiego w latach 1780 – 1800 wzniesiono nową, istniejącą do dziś, murowaną świątynię. Przed rokiem 1829 świątynia stała się kościołem filialnym i przeszła pod opiekę parafii Św. Trójcy. Fundatorem cmentarza był wspomniany już bp. Marcin Siemieński, który próbował nie dopuścić do zbyt szybkiego zapełnienia nekropolii i zakazał wznoszenia na niej okazałych grobowców. Zakaz ten nie był jednak rygorystycznie przestrzegany i wkrótce konieczne było powiększenie cmentarza. Nastąpiło to w 1843 roku, kolejne w 1910 roku.

W latach 20 XX wieku administrator cmentarza i proboszcz parafii Św. Trójcy ks. Stanisław Kubski, postanowił od strony południowej wzdłuż drogi prowadzącej do Kłecka zaaranżować nową wizualizację nekropolii. Złożył w miejskim urzędzie budowlany projekt, który zrealizowano tylko częściowo. Wg. projektu architekta Lucjana Michałowskiego z Poznania w ciągu ulicy Kłeckoskiej miały zostać ułożone kaskadowo, dwie kondygnacje okazałych grobowców z położonymi przed nimi obszernymi tarasami, do których miały prowadzić z ulicy osobne schody. Druga, górna kondygnacja grobowców nigdy niestety nie powstała, a zrealizowany wcześniej dolny rząd przykryty została ziemią, na której posiano trawę. Nie wybudowano także schodów i jedyne od ul. Kłeckoskiej wejście na cmentarz znajduje się przy parkanie Państwowego Stada Ogierów. Gdyby plan zrealizowano w całości to prezentował by się okazałe.

W dzisiejszej aranżacji wykazuje cechy bogatego, wielkomiejskiego cmentarza. Staraniem ks. Mateusza Zabłockiego na cmentarzu utworzono Panteon Bohaterów Powstania Wielkopolskiego, którego zwieńczeniem było odsłonięcie pomnika upamiętniającego poległych podczas walk Polaków. Wśród 52 pochowanych uczestników walk o przyłączenie Wielkopolski do odrodzonej ojczyzny wymieńmy tylko kilku: Marian Wachtel, Kazimierz Pogłodziński, Wincenty Zasada, Stanisław Tubacki i Franciszek Graj.

W 2012 roku na cmentarzu, pod kościołem apostołów św. Piotra i Pawła utworzono kryptę biskupów pomocniczych archidiecezji gnieźnieńskiej. W tejże krypcie spoczął zmarły w październiku 2020 roku biskup Bogdan Wojtuś. Pochowani na cmentarzach św. Krzyża i św. Piotra i Pawła wybrani „żołnierze” Najdłuższej Wojny Nowoczesnej Europy

Cmentarz św. Krzyża

- 1. Maria Springer** – ur. 24.11.1824 w Bydgoszczy, zm. 6.2.1872 w Gnieźnie. Poetka skupiająca się w swojej twórczości na poezji religijnej i patriotycznej. Zaangażowana w działalność charytatywną, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb uczącej się młodzieży. Grobowiec, w którym pochowana została Maria Springer w 2020 roku wystawiony został na sprzedaż.
- 2. Józef Chociszewski** – ur. 28.2.1837 w Chełście, zm. 14.11.1914 w Gnieźnie. Pisarz, dziennikarz i wydawca. Autor około 300 książek. Nakładem jego wydawnictwa ukazały się m.in. „Dzieje narodu polskiego dla dzieci i młodzieży”. Wielokrotnie szykanowany przez władze pruskie, skazywany w politycznych procesach na wyroki więzienia.
- 3. Modest Maryański** – ur. 15.6.1854 w Trzemesznie, zm. 16.11.1914 w Gnieźnie. Podróżnik, inżynier górnik, kolekcjoner, publicysta i działacz polonijny. W Chicago wydawca tygodnika polonijnego „Praca Polska”. Po powrocie do Gniezna zbiory geologiczne, botaniczne, zoologiczne i antropologiczne przekazał Poznańskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk
- 4. Michał Walkowski** – zm. 25.11.1922. Porucznik, weteran powstania 1863 roku. Pochowany wraz z żoną Walerią z Florkowskich
- 5. Józef Jerzykiewicz** – Weteran powstania 1863 roku
- 6. Stanisław Dymczyński** – ur. 1845, zm. 28.4.1936. Radca sądowy, weteran powstania 1863 roku, odznaczony Krzyżem Niepodległości z Mieczami. Grób nie zachował się.
- 7. Wawrzyniec Jakubowski** – ur. 2.8.1900 w Rogożewie, zm. 24.10 1985 w Gnieźnie. Powstaniec Wielkopolski, żołnierz podziemia niepodległościowego.

1.

2.

4.

7.

Cmentarz św. św. Piotra i Pawła

8. Bolesław Kasprowicz – ur. 29.9.1854 w Czempiniu, zm. 15.10.1943 w Warszawie. Przemysłowiec, społecznik, działacz narodowy. Twórca znanej w Europie i Ameryce Północnej firmy zajmującej się destylacją alkoholu. Jeden z współorganizatorów Powstania Wielkopolskiego. Prezes Izby Przemysłowo – Handlowej w Bydgoszczy. Fundator gimnazjum żeńskiego, dzisiejszego II LO im. Dąbrowski.

9. Ks. Mateusz Zabłocki – ur. 16.8.1887 w Żurawicach, zm. 14 lub 17.10.1939 w Inowrocławiu. Proboszcz parafii św. Trójcy, współorganizator powstania wielkopolskiego i powstaniec wielkopolski, działacz społeczny i polityczny, za udział w wojnie polsko – bolszewickiej odznaczony Orderem Virtuti Militari. Zamordowany przez Niemców na początku II wojny światowej.

10. Zygmunt Rabski – ur. 18.12.1885 w Miłosławiu, zm. 24.2.1930 w Gnieźnie. Prawnik, członek Towarzystwa Tomasza Zana, działacz niepodległościowy, powstaniec wielkopolski, poseł na sejm RP. Podczas edukacji został łącznikiem polskich organizacji niepodległościowych z ich odpowiednikami działającymi na uniwersytetach niemieckich. Po odzyskaniu niepodległości został pierwszym polskim burmistrzem Gniezna.

11. Antoni Karpiński – ur. 24.10 1855 w Środzie Wielkopolskiej, zm. 22.4.1941 w Warszawie, Adwokat, powstaniec wielkopolski. Obrońca w procesach politycznych przeciwko polskim działaczom niepodległościowym. Przewodniczący rady nadzorczej spółki wydającej „Gazetę Gnieźnieńską Lech”. Współorganizator powstania wielkopolskiego. Z chwilą odzyskania niepodległości do 1927 roku pierwszy prezesem Sądu Okręgowego w Gnieźnie.

12. Paweł Cymś – ur. 2.3.1894 w Pawłowie, zm. 13.11.1949 w Bystrej. Członek Towarzystwa Tomasza Zana, jeden z najwybitniejszych dowódców powstania wielkopolskiego, uczestnik walk w III powstaniu śląskim, żołnierz kampanii wrześniowej. Podczas powstania wielkopolskiego uczestnik walk o Gniezno, wyzwoliciel Trzemeszna, Mogilna, Strzelna, Kruszewy i Inowrocławia.

8.

9.

12.

10.

11.

Rafał Jurke - kulturoznawca, licencjonowany przewodnik turystyczny z ponad dwudziestopięcioletnim doświadczeniem. Autor pierwszego gnieźnieńskiego pitawalu - książki "Kryminalne Gniezno". Współinicjator opracowania autorskich tras turystycznych po Gnieźnie m.in. :Szlakiem gnieźnieńskich lecznic", "Kryminalne Gniezno". Autor wystawy poświęconej okupacyjnym realiom w trakcie II wojny światowej w Gnieźnie. Pomysłodawca i twórca internetowej wyszukiwarki grobów zagrożonych likwidacją i grobów osób zasłużonych dla lokalnej społeczności.

